

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Постановка проблеми. Характерною ознакою суспільства XXI століття є його глобалізація. Україна активно вступила у період глобалізаційного розвитку. Як зазначає В. Кремень, «... глобалізація – це ще й загострена конкуренція між державами і націями, котра набуває всепланетарного характеру, охоплюючи всі сфери суспільної діяльності, а не тільки економіку, інформаційні сфери. Гідне місце в цьому світі посяде тільки та держава, яка найефективніше працюватиме в сучасних умовах суспільного життя, опанує новітні технології» [7, с. 18].

Саме вищезазначеному має відповідати сучасна освіта, забезпечуючи підготовку конкурентоспроможних фахівців, які адекватні сучасному ринку праці з урахуванням пріоритетних тенденцій розвитку європейської освіти в зв'язку з підписанням Болонської декларації, хоча у цьому є певні проблеми – це, у першу чергу, формальний підхід до набирання студентами балів, значна кількість другорядної паперової роботи, яка завантажує викладачів і відриває їх від удосконалення та забезпечення якісного викладання та ін.

Тому головною проблемою сучасності є побудова такої системи навчання, що забезпечуватиме підготовку компетентних фахівців, котрі спроможні жити та працювати в інформаційному суспільстві.

Аналіз попередніх досліджень. Потреби суспільства вимагають від сучасного педагога необхідність високої культури, глибокої моральності, сформованої системи цінностей і переконань, громадянської позиції, зацікавленості у розвитку творчого потенціалу своїх студентів, здатності до інноваційної діяльності, самовдосконалення, професійної активності та ін. У зв'язку з цим одним з основних завдань вищої школи, разом з формуванням гармонійно розвиненої особистості, є завдання формування професійно компетентного фахівця.

Поняття «компетентність» (competens (лат.)) означає відповідний, здатний. Competence (англ.) – здатність. Звідси випливає, що компетентність та компетенції взаємопов'язані поняття.

А. Андреев вважає, що компетентність – поняття, що логічно походить від ставлення до цінностей, від знань до умінь [1, с. 65].

С. Гончаренко визначає компетентність як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки діяльності, використовувати інформацію [8, с. 149].

А. Маркова вважає, що компетентність – це здатність і вміння людини виконувати певні трудові функції [6, с. 33].

Мета статті полягає у розгляді поняття професійної компетентності майбутнього педагога та шляхів її формування у педагогічному ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Проблема підвищення рівня професійної компетентності майбутнього викладача, здатного вільно й активно мислити, моделювати навчально-виховний процес, самостійно генерувати, втілювати нові ідеї і технології навчання і виховання є актуальною у сучасних соціально-економічних умовах. По-перше, професійно компетентний педагог позитивно впливає на формування творчих студентів у процесі навчально-виховної роботи; по-друге, зможе добитися кращих результатів у своїй професійній діяльності; по-третє, сприяє реалізації власних професійних можливостей.

Розглядаючи цю проблему, необхідно, насамперед, визначити, що таке професійно-педагогічна компетентність, виявити її структуру, умови її формування. Необхідно зазначити, що поки ще відсутнє однозначне визначення поняття професійної

компетентності. Огляд психолого-педагогічної літератури та інших інформаційних джерел, присвячених цій проблемі, свідчить, що можна виділити декілька підходів до визначення поняття «професійна компетентність». Так, наприклад, зарубіжними дослідниками це поняття розглядається як «поглиблене знання», «стан адекватного виконання завдання», «здатність до актуального виконання діяльності», «ефективність дій».

Одним із найбільш поширених визначень даного терміну у вітчизняній психолого-педагогічній літературі є таке: «якість, властивість або стан фахівця, що забезпечує разом або окремо його фізична, психічна і духовна відповідність необхідності, потребі, вимогам певної професії, спеціальності, спеціалізації, стандартам кваліфікації, займаній службовій посаді [5].

Є. Зеєр під професійною компетентністю розуміє сукупність професійних знань, умінь, а також способи виконання професійної діяльності [3].

Таким чином, на наш погляд, можна стверджувати, що компетентність фахівця є одержана, відрефлексована ним у процесі професійної діяльності система соціально-значущих і особистісно-значущих компетенцій.

Особлива увага у педагогіці приділяється професійній компетентності, професійним компетенціям викладача. У 70-80 р.р. ХХ ст. у США значна увага приділялась розробці концепції навчання педагогів на основі компетентнісного підходу, були виділені компетенції, що засновані на діяльності і особистості педагога на його знаннях, уміннях та навичках.

Тому вплив особистісних якостей викладача на його професійну компетентність відзначають усі дослідники. Так, А. Андрєєв наводить таке визначення: професійна компетентність педагога – це сформованість в його роботі різних сторін педагогічної діяльності і педагогічного спілкування, в яких самореалізована особистість педагога на рівні, що забезпечує стійкі позитивні результати в навчанні і розвитку учнів [1].

Професійно-педагогічну компетентність Н. Кузьміна визначає як сукупність умінь педагога – суб'єкта педагогічного впливу, його особливим чином структуроване наукове і практичне знання з метою найкращого вирішення педагогічних завдань [4, с. 90].

Незважаючи на різноманіття думок щодо трактування даного поняття, можна констатувати, що більшість авторів розглядають професійну компетентність у двох аспектах: як мета освіти, професійної підготовки; а також як проміжний результат, що характеризує стан фахівця, який здійснює свою професійну діяльність. Дослідження функціонального розвитку професійної компетентності свідчить, що на початкових стадіях професійного становлення фахівця має місце відносна автономність цього процесу, а на стадії самостійного виконання професійної діяльності компетентність усе більше об'єднується з професійно важливими якостями.

Основними рівнями професійної компетентності суб'єкта діяльності є результат навчання, професійна підготовленість, професійний досвід і професіоналізм.

Студент або навіть випускник ВНЗ не може розглядатися як фахівець, який досяг високого рівня професійної майстерності. Проте, він має володіти засобами, які дозволили б йому вдосконалюватися у професійному плані. Інакше кажучи, у стінах навчального закладу можливо і необхідно сформувані ті елементи цієї системи, які надалі сприятимуть переходу на вищі рівні професійної компетентності.

Розвиток професійної компетентності студента є одним з основних завдань будь-якого навчального закладу, проте поки не сформовано єдиної думки з проблеми формування професійної компетентності. У літературі визначилися декілька основних підходів, ключовим з яких є концепція Н. Кузьміної. Вона визначила компетентність через сфери здібностей, які необхідні педагогам. Інші автори включають у ці здібності і психологічні якості особистості. Деякі автори вважають, що компетентність педагога включає такі особисті якості, як ініціативність, відповідальність, працьовитість, цілеспрямованість, упевненість у собі. Іншим уявляється, що необхідно включити в

структуру компетентності і мотиваційно-ціннісну сферу, яка значною мірою визначає рівень оволодіння знаннями. Таким чином, перераховані складові професійної компетенції означають, по суті справи, зрілість людини у професійній діяльності, в професійному спілкуванні, у становленні особистості професіонала, його індивідуальності.

Формування професійної компетентності майбутнього фахівця здійснюється через зміст освіти, що включає не лише перелік навчальних предметів, а й професійні навички й уміння, що формуються у процесі оволодіння предметом, а також засобами активної позиції студента у соціальному, політичному і культурному житті ВНЗ. Усе це у комплексі формує і розвиває особистість майбутнього педагога, здатність його до саморозвитку і самовдосконалення, що дасть можливість забезпечувати йому ефективне функціонування як суб'єкта-професіонала «людина-людина».

Основні умови розвитку професійної компетентності студентів такі:

1. Організаційно-управлінські (навчальний план, семестрові графіки, складання розкладу, вироблення критеріїв визначення рівня компетентності, матеріально-технічне оснащення навчального процесу).

2. Навчально-методичні (відбір змісту занять, інтеграція різних курсів, виділення провідних ідей).

3. Технологічні (контрольно-оцінні, організація активних форм навчання, визначення груп умінь, що входять до компетентності, використання інноваційних технологій).

4. Психолого-педагогічні (здійснення діагностики розвитку студентів, система стимулювання мотивації навчання, визначення критеріїв компетентності, оцінний для рефлексії етап кожного заняття, включення студентів в управління).

Підґрунтям для формування професійної компетентності майбутніх учителів мають також виступати загальнодидактичні принципи навчання та специфічні принципи професійного навчання, які тісно пов'язані з загальнодидактичними принципами, але мають свої специфічні особливості. Термін «принцип» походить від латинського слова «*principium*» і означає вихідне положення, керівну ідею, основне правило поведінки або діяльності [2, с. 253]. Принципи навчання відображають об'єктивні закономірності педагогічного процесу, реалізуючи нормативну функцію дидактики, спрямовуючи діяльність педагогів на досягнення педагогічної мети [9, с. 114].

Щодо принципів професійного навчання, то на підставі вивчення наукової літератури, та враховуючи специфіку підготовки майбутніх педагогів до таких принципів потрібно віднести: поєднання навчання з педагогічною діяльністю; спрямованість на прикінцевий результат; моделювання професійної діяльності в навчальному процесі; професійна мобільність; модульність; інформатизація освіти та комп'ютеризація навчального процесу; відтворення процесу та результатів навчання у моделі підготовки фахівця.

Інформатизація освіти та комп'ютеризація навчального процесу віддзеркалюють глобальний процес проникнення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всі сфери життя суспільства. Дотримання цього дозволяє ефективно застосовувати сучасні комп'ютерно орієнтовані технології навчання з метою формування професійної компетентності студентів та гармонійного розвитку особистості в цілому.

Нині педагогічними працівниками активно використовуються проектні технології навчання, які вдало вписуються в традиційну систему навчання і інтегруються з ІКТ.

Використання проектного методу в якості педагогічної технології в навчальному процесі ВНЗ дозволяє розв'язати чотири найважливіші освітні задачі:

1. Оволодіти знаннями, уміннями з певної дисципліни або циклів дисциплін.
2. Розвивати універсальні навчальні вміння.
3. Розвивати компетентність та відповідні складові – компетенції.
4. Розвивати проектні вміння.

Використання в проектній технології Інтернет відкриває можливість студентам більш продуктивно використовувати свою роботу, що сприятиме формуванню їхньої професійної компетентності.

Висновок. Розвиток інформаційного суспільства висунув нові вимоги до підготовки майбутніх педагогів, їхньої професійної компетентності за умов застосування комп'ютерно орієнтованих технологій навчання. Це зумовлює і забезпечує підготовку компетентних фахівців, які спроможні жити та працювати в інформаційному суспільстві.

Розвиток ІКТ, ІКМ та інших технологій навчання, їх інтеграція у навчальний процес ВНЗ зумовили і забезпечили впровадження сучасних технологій навчання: проектної технології «Веб-квест», ІКТ, Вебінарів, Веб-конференцій, електронного і мобільного навчання та ін., а також створення і використання в навчальному процесі інформаційного освітнього середовища сприяли формуванню професійної компетентності студентів, а для майбутніх педагогів можливість здійснення навчання впродовж усього життя, розвитку навичок комунікативного спілкування, здійснення самостійного навчання та розв'язку навичок комунікативного спілкування, здійснення самостійного навчання та розв'язку проблем, що виникають.

Нині підготовка педагогічних кадрів, які працюють в умовах інформатизації суспільства масової глобальної комунікації, здатних здійснювати інформатизацію у навчальному закладі, застосовувати засоби ІКТ у своїй професійній діяльності – завдання вищого педагогічного закладу.

За цих умов формується знаннева, інноваційна людина, для якої знання, творчість – фундамент життя. Саме такі люди визначатимуть майбутнє країни.

Література:

1. Андреев А. Знания или компетенция? / А. Андреев // Высшее образование в России : научно-педагогический журнал. – 2005. – № 2. – С. 84.
2. Вишнякова С. М. Профессиональное образование : словарь: ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С.М.Вишнякова. – М. : НМЦ СПО, 1999. – 538 с.
3. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учеб. пособие / Э. Ф. Зеер. – М. : Академия, 2003. – 336 с.
4. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высш. шк., 1990. – 90 с.
5. Лукьянова М. И. Психолого-педагогическая компетентность учителя: диагностика и развитие / М. И. Лукьянова. – Ульяновск : ИПК им. Ульянова, 1996. – 227 с.
6. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М., 1996. – 33 с.
7. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : монографія / [В. П. Андрищенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало та ін.] ; За ред. В. Г. Кременя. – К. : Наукова думка, 2003. – 853 с.
8. Професійна освіта: словник : навчальний посібник ; укладач С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища школа, 2000. – 149 с.
9. Профессиональная педагогика: учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям [Под ред. С. Я. Батышева, А. М. Новикова]. Издание 3-е, переработанное. – М. : Из-во ЭГВЕС, 2009. – 457 с.

Розглянутий понятійний апарат до визначення «компетентність», «компетенції», «професійна спрямованість» майбутнього педагога та шляхи їх формування у майбутніх педагогів під час навчання у ВНЗ.

Ключові слова: компетентність, компетенції, професійна спрямованість, технології навчання.

Рассмотрен понятийный аппарат определения «компетентность», «компетенции», «профессиональная направленность» будущего педагога, а также пути ее формирования у будущих педагогов в процессе обучения в ВУЗе.

Ключевые слова: компетентность, компетенции, профессиональная направленность, технологии обучения.

The system of notions «competence», «professional orientation», «educational technologies» of the prospective teacher is considered in the work and also its ways of formation during the studying process of the prospective teachers in the institute of higher education.

Keywords: competence, professional orientation, educational technologies.